

2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

3. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави : монографія. Харків : НікаНова, 2014. 544 с.

4. Кейдалюк В. О. Деякі аспекти взаємодії Національної поліції України з громадськими об'єднаннями. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 5 (40). С. 103–107.

5. Пономарьов С. Поняття та зміст публічної безпеки сектору безпеки і оборони. *Право.ua*. 2017. № 2. С. 111–115.

Прохорчук Валентин Миколайович,
*здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:*
Кривицький Юрій Віталійович,
*доцент кафедри теорії держави та
права Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент*

ВОЄННИЙ СТАН І ПРАВА ЛЮДИНИ

Після 24 лютого 2022 р., коли збройна агресія російської федерації проти України набула повномасштабного характеру (а фактично розпочата ще 20 лютого 2014 р.), правові гарантії захищеності прав людини опинилися під загрозою. Вторгнення російських військ на територію України стало причиною введення Президентом України режиму воєнного стану у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України. Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 р. строком на 30 діб.

– Указом Президента України від 14 березня 2022 р. № 133/2022 строк дії воєнного стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 26 березня 2022 р. строком на 30 діб;

– Указом Президента України від 18 квітня 2022 р.

№ 259/2022 строк дії воєнного стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 25 квітня 2022 р. строком на 30 діб;

– Указом Президента України від 18 травня 2022 р.

№ 341/2022 строк дії воєнного стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 25 травня 2022 р. строком на 90 діб;

– Указом Президента України від 12 серпня 2022 р.

№ 573/2022 строк дії воєнного стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 23 серпня 2022 р. строком на 90 діб;

– Указом Президента України 7 листопада 2022 р.

№ 757/2022 строк дії воєнного стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 21 листопада 2022 року строком на 90 діб.

У Конституції України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР закріплено стандарти правової держави в такій ситуації [1]. Це означає, що, по-перше, обмеження прав людини і громадянина в державі є тимчасовим і мінімально необхідним за характером; по-друге, зберігається певний перелік прав, які не можуть порушуватися в жодному разі; по-третє, остаточне рішення про оголошення воєнного стану ухвалює вищий загальнодержавний представницький орган – парламент [2, с. 3]. Ці норми Конституції України відповідають нормам Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р., якою передбачено, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання та поваги прав і свобод інших, забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

У свою чергу ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII зазначає, що воєнний стан як особливий правовий режим, який вводиться в країні або окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, крім надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, ще передбачає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Надзвичайно актуальним у контексті захисту прав людини є рішення Конституційного Суду України (далі – КСУ) з короткою назвою «справа про посилений соціальний захист військовослужбовців». У ньому, зважаючи на реалії, пов’язані зі збройною агресією РФ проти України, було захищено право військовослужбовців Збройних сил України (далі – ЗСУ) та інших військових формувань. КСУ підкреслив головну роль ЗСУ та інших формувань, що «здійснюють ефективний захист Української держави та Українського народу», відзначив, що найвищим державним інтересом є «підтримання високого рівня обороноздатності», а підтримка військовослужбовців ЗСУ є «одним із засобів розширення оборонних можливостей держави». Окрім вищевказаного, в цьому рішенні КСУ перевіряв на відповідність Конституції України п. 4 ст. 16-3 Закону «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 р. № 2011-ХІІ зі змінами щодо обмеження реалізації права на дотримання одноразової грошової допомоги в більшому розмірі дворічним строком в аспекті його пропорційності.

Згідно зі світовим досвідом, головна мета запровадження воєнного стану – максимально підвищити можливості держави з реагування на зовнішні та внутрішні загрози критичного рівня. Зокрема до таких загроз відносять:

- зовнішню агресію у вигляді безпосереднього військового нападу або різних формах «гібридних» війн;
- антиурядові виступи та спроби державного заколоту в країні, а також масові заворушення на різному підґрунті;
- стихійні лиха, екологічні та техногенні катастрофи з широкомасштабними наслідками.

У випадку реальних проявів таких загроз це вимагатиме від керівництва держави здійснення низки заходів кризового реагування, які можуть бути ефективно проведені лише в разі:

- зосередження всієї повноти влади в країні або в її окремих регіонах у руках єдиного військового органу з надзвичайними повноваженнями;
- забезпечення внутрішньої стабільності та конституційного ладу в країні;
- концентрації всіх ресурсів держави, необхідних для дій в умовах кризової ситуації. Саме для цього і запроваджується в державі воєнний стан. Звичайно, виконання згаданих заходів

потребуватиме і певних обмежень прав людини, які визначаються національним законодавством кожної з країн.

Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР визначає конкретний перелік прав громадян, які не можуть порушуватись навіть за умов воєнного стану [1]. Так, не може обмежуватися право на рівність і свободу за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними чи іншими ознаками; воєнний стан не скасовує рівність між чоловіками та жінками; громадян України не можна позбавляти громадянства і права змінювати його. Українців не можуть вигнати за межі країни або видати іншій державі, а Україна і надалі піклуватиметься та захищатиме своїх громадян, які перебувають поза її межами. Після запровадження воєнного стану не порушується право на життя, на повагу гідності, свободу та особисту недоторканність. Не можуть обмежуватись права на надсилання індивідуальних чи колективних письмових звернень або особистих звернень до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів. Своєю чергою ці органи зобов'язані розглядати такі звернення і давати обґрунтовану відповідь у встановлений законом термін. Воєнний стан не дає права державі ігнорувати закріплене в Конституції України право на житло. Воєнний стан в Україні запроваджено на обмежений термін і лише в тих регіонах країни, які перебувають під найбільшими зовнішніми та внутрішніми загрозами.

З огляду на зазначене вище, на теперішній час основним питанням є чітке виконання всіма органами публічної влади та посадовими особами законодавства України і своїх посадових обов'язків. Крім того, не можна допустити використання воєнного стану в Україні будь-якими силами у своїх політичних інтересах, у тому числі з метою скасування виборів або перенесення їх термінів. За таких умов запроваджений воєнний стан в Україні мінімально обмежуватиме права українських громадян і фактично не зачіпатиме їх інтереси та повсякденний побут. В іншому разі може виникнути реальна загроза гострої внутрішньої кризи в країні з непередбачуваними наслідками. При цьому її обов'язково використає російська федерація з метою дезінтеграції України та фактичної ліквідації її

державності.

Отже, права людини в умовах воєнного стану є особливо вразливими, а їх захист може бути ускладненим. Від Конституції України до відповідних законів України передбачається механізм, що дозволяє обмежити здійснення певних прав. Особлива увага при захисті прав людини зосереджується в руках держави в особі уповноважених Конституцією та законами органів державної влади. В умовах воєнного стану ставляться посилені вимоги щодо функціонування органів державної влади, зокрема щодо їх єдності у здійсненні оборонної функції. Під час режиму воєнного стану баланс між публічним інтересом та індивідуальними правами повинен бути максимально збережений, адже обмеження здійснення певних прав і свобод людини (наприклад, право пересування тощо) спрямоване на захист права на життя. На державу покладається необхідність забезпечення раціонального зв'язку між встановленими обмеженнями прав і свобод людини та зусиллями держави щодо ведення війни і збройного протистояння окупантам.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану : матеріали наук. семінару (м. Львів, 23 черв. 2022 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2022. 315 с.

3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>